

РІВЕНЬ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ В УКРАЇНІ

В сучасних економіках грошово-кредитне регулювання відіграє важливу роль у стабілізації економіки держави. Трансформаційні процеси в українській економіці пов'язані з постійним підвищенням можливостей грошово-кредитного регулювання, його методів та інструментів. Грошово-кредитний ринок України у процесі ринкових реформ постійно модифікується і змінює характер впливу на економічні процеси в цілому.

Законодавством України передбачено, що змінювати масу грошей в обігу можна лише на основі функціонування банківської системи і, насамперед, шляхом емісії Національного банку України та банківських установ з метою кредитування реального руху товарної маси. При цьому НБУ емітує готівку і безготівкові кошти, продаючи їх банкам, а вони через свої депозитно-кредитні операції здатні творити безготівкові форми грошових коштів на основі використання грошово-кредитного мультиплікатора.

Ефект дії мультиплікатора постійно відтворюється тому, що втрачені резерви для одного банку створюють вільні кредитні ресурси іншого банку, тому банківська система загалом не втрачає їх, а створює надлишкові резерви. У підсумку, така спроможність банківської системи існує не завжди і не безмежна. Вона обмежується необхідністю формувати банками обов'язкових резервів, розміри яких визначаються резервною нормою, що регулюється законодавчо.

Одним з найважливіших напрямів регулювання грошового обороту є нормування обов'язкових резервів банківських установ, яке в подальшому має суттєвий вплив на рівень грошово-кредитної мультиплікації. Встановлення нормативів обов'язкових резервів НБУ є монетарним інструментом впливу на грошово-кредитний ринок та банківську систему, що визначається Національним банком у процентному вимірі розмір обов'язкових резервів до зобов'язань щодо залучених банком коштів. Обов'язковому резервуванню підлягають усі залучені банком кошти, за винятком коштів, залучених від банків-резидентів, міжнародних фінансових організацій та коштів, залучених на умовах субординованого боргу. НБУ може встановлювати для різних видів зобов'язань диференційовані нормативи обов'язкових резервів залежно від: строку залучення коштів (короткострокові зобов'язання банку, довгострокові зобов'язання банку); виду зобов'язань у розрізі валют (національна, іноземна, в т. ч. в банківських металах); суб'єктів (юридичні/фізичні особи, резиденти/нерезиденти).

Для всіх банків установлюється єдиний порядок визначення та

формування обов'язкових резервів. Формування та зберігання банками коштів обов'язкових резервів здійснюється в грошовій одиниці України на кореспондентському рахунку банку в Національному банку України та/або на окремому рахунку в Національному банку України. За залишками коштів обов'язкових резервів, що перераховані банками на окремий рахунок у Національному банку України, Національний банк нараховує проценти в установленому ним порядку за умови до тримання банком порядку формування та зберігання обов'язкових резервів.

Проводячи політику обов'язкового резервування, можна досягти таких цілей: стимулювати проведення депозитно-кредитних угод у національній валюті; зменшити операції банків у іноземній валюті шляхом збільшення їх витратності для банків; зменшити валютний ризик; обмежити зовнішнє короткотермінове кредитування, яке відбувалося в іноземній валюті.

Другим важливим напрямом формування грошової пропозиції є грошово-кредитний мультиплікатор, який є процесом збільшення (скорочення) банківських депозитів і резервів в наслідок розрахунково-кредитного обслуговування банками клієнтів за рахунок додаткових вільних резервів, що надійшли до банку ззовні. Фактично, грошово-кредитний мультиплікатор визначає спроможність банківської системи збільшувати пропозицію грошей внаслідок використання центральним банком монетарних інструментів. При цьому на формування грошово-кредитного мультиплікатора впливає як центральний банк, так і комерційні банки. Важливий вплив чинять і такі економічні суб'єкти як вкладники та позичальники. Як відомо, грошовий мультиплікатор можна визначити за формулою (1):

$$m = \frac{M}{MB} = \frac{C+D}{C+R} \quad (1)$$

де m – грошовий мультиплікатор, M – грошова маса $M3$, MB – грошова база, C – готівка, D – депозити, R – резерви банків (обов'язкові та вільні).

Формулу грошового мультиплікатора можна записати дещо по-іншому, попередньо розділивши чисельник і знаменник правої частини попереднього рівняння на D (депозити). Тоді формула набуде вигляду (2):

$$m = \frac{\frac{C}{D} + 1}{\frac{C}{D} + \frac{R_r}{D} + \frac{R_f}{D}} \quad (2)$$

де C/D - коефіцієнт депонування (відношення готівки до депозитів), R_r/D - відношення обов'язкових резервів банків до депозитів, R_f/D - відношення вільних резервів банків до депозитів.

На основі даної формули можна прослідкувати напрями впливу різних суб'єктів економіки на процес грошово-кредитної мультиплікації. Що стосується впливу центрального банку, то він здійснюється через

використання таких інструментів грошово-кредитної політики як нормативу обов'язкового резервування, проведення операцій з цінними паперами на відкритому ринку, валютні інтервенції, облікову політику. Найбільш потужним монетарним інструментом, який є у розпорядженні центрального банку, є норматив обов'язкових резервних вимог. Даний інструмент прямо впливає на показник Rr/D . При цьому за умови зростання норми обов'язкового резервування, відбувається зростання Rr/D , відповідно – грошово-кредитний мультиплікатор зменшуватиметься. Інші ж інструменти грошово-кредитної політики впливають на обсяг вільних резервів комерційних банків, і таким чином – на показник Rf/D , зростання якого також гальмує процес грошово-кредитної мультиплікації.

Вплив комерційних банків реалізується через залучення депозитів та використання своїх вільних резервів. Якщо банки активно залучають кошти клієнтів на депозитні рахунки, чим, відповідно, зменшують обсяг готівки в обігу (показник C/D зменшується), а також проводять політику щодо спрямування вільних резервів у активні операції, можна говорити про зростання грошово-кредитного мультиплікатора, адже показник Rf/D при цьому зростає.

Вплив небанківських інститутів, таких як домогосподарства, фірми, громадської організації, на грошово-кредитний мультиплікатор є також дуже значним. Він реалізується через вплив на співвідношення між готівковими та депозитними грошима, тобто на коефіцієнт депонування - C/D . Адже, чим вищою є частка депозитних, тобто безготівкових грошей, тим вищим буде грошово-кредитний мультиплікатор. При цьому на співвідношення між готівкою та безготівковими грошима впливає ряд факторів, а саме рівень доходів населення, рівень довіри до банківських установ, очікувана норма доходу за коштами, розміщеними на депозитних рахунках у банках, рівень інфляції, наявність тіньового сектору економіки та його масштаби.

Отже, пропозиція безготівкових грошей, на основі яких формуються резерви, залежить не тільки від здатності банківської системи до кредитної експансії, яка регулюється центральним банком, але й від розмірів доходів економічних суб'єктів, від бажання зберігати ці доходи у вигляді депозитів, а також і від попиту на кредитні ресурси, який, в свою чергу, є функцією відсотку та інших чинників функціонування економіки. Тобто пропозиція безготівкових грошей значною мірою формується під впливом попиту на гроші. Як бачимо, тривалість дії грошового мультиплікатора буде тим довшою, чим більшою буде частка безготівкових грошей у структурі грошової маси. І зниження готівки в обігу та зниження резервування депозитів посилюватимуть мультиплікативний ефект.

Розглядаючи грошову пропозицію слід зазначити, що вона має тісний зв'язок із товарним ринком, що, в свою чергу, свідчить про те, що вона може впливати на соціально-економічний розвиток країни. І цей вплив проявляється у можливості впливати на сукупний попит та економічне

зростання. Адже, якщо грошова пропозиція зростає, це веде до збільшення платоспроможного попиту, який у короткостроковому періоді чинить стимулюючий вплив на сукупну пропозицію та веде до зростання ВВП. У свою чергу, інтенсивність цього впливу залежить від структури грошової пропозиції. Якщо збільшення грошової пропозиції припадає на готівковий сектор, це призводить відразу до зростання попиту на товари, і стимулюючий ефект буде мінімальним. А більший стимулюючий вплив зростання грошової пропозиції матиме в тому випадку, коли довшою буде дія грошового мультиплікатора, а тривалість її залежить від рівня обов'язкового резервування.

Отже, через зміну грошової пропозиції можна активно впливати на економічні процеси, зокрема на результати діяльності економічних агентів. Збільшуючи чи зменшуючи масу грошей в обороті, центральні банки забезпечують зміну платоспроможного попиту, цін, процентних ставок тощо. Завдяки цьому забезпечується вплив на такі вирішальні економічні процеси, як інвестиції, зростання виробництва, зайнятість, розвиток експорту й імпорту та їх збалансування.

Література

- 1. Закон України «Про Національний банк України», 1999 р. (зі змінами та доповненнями)*
- 2. Коваленко Д.І. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. Посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2010.*
- 3. Інфляційний звіт Національного банку України на 2018 рік. Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=87678900*
- 4. Савлук М. І. Гроші та кредит: Підручник. — К.: КНЕУ, 2006.*